

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ХОРТИНГУ
ЯК НАЦІОНАЛЬНОГО ВИДУ СПОРТУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ФІЛОСОФСЬКЕ І
ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЯК
ВИДУ БОЙОВОГО МИСТЕЦТВА**

УДК 159.953.5-057.87

*Ніна Зубалій,
м. Київ*

**ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ ХОРТИНГУ)**

Актуальність. У системі ставлень особистості до діяльності, ставлення до навчання є однією з основних моделей психолого-педагогічних утворень. Аналіз літератури з цієї проблеми [1; 4; 5; 6; 8] засвідчує, що дослідженню змісту ставлення студентів до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту у психолого-педагогічній науці приділяється недостатня увага. Між тим, вивчення змісту ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту набуває важливого наукового та практичного значення. Адже воно тісно пов'язане з формуванням особистості студента під час навчання у вищому навчальному закладі. А від того, як дане питання розглядається у психолого-педагогічній науці, залежить подальша робота з формування у студентів професійних умінь, ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту у вищому навчальному закладі.

Ми розглядаємо ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту як своєрідне психолого-педагогічне утворення у структурі особистості студента. Воно є одним із особливих видів ставлення до інтелектуальної та практичної діяльності, що формується у студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. Тобто ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту є окремим видом ставлення студентів до навчання, яке визначається вибіркоким, суб'єктивним ставленням до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту. У зв'язку з цим навчальна діяльність із фізичного виховання і спорту розглядається як специфічна форма пізнавальної діяльності студента, спрямована на забезпечення його інтелектуальних і фізичних потреб, оволодіння досвідом попередніх поколінь, зафіксованим у матеріальній, духовній і фізичній культурі суспільства.

Метою даного дослідження є вивчення й аналіз змісту та структурних компонентів позитивного ставлення студентів до навчально-тренувальної діяльності з фізичного виховання та багатоборства хортинг.

Постановка проблеми. Вивчення й аналіз літературних джерел і психолого-педагогічних досліджень, у яких розглядається ставлення студентів до навчання з різних предметів й видів спортивної діяльності, показує, що більшість авторів не визначають його змістову сутність, не піддають глибокому науковому аналізу. До цього часу не вирішено питання про введення ставлення студентів до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту в систему категорій психологічної науки. У жодному з існуючих психологічних словників ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та спорту спеціально не розглядається. В основному у словниках розкривається сутність терміна „ставлення“. Так, у словнику „Психологія“ за загальною редакцією А. В. Петровського і М. Г. Ярошевського відзначається, що ставлення характеризується як взаємозв'язок між соціальними спільностями та їх якостями, що виникають у процесі спільної діяльності. Автори розрізняють ставлення групові (на рівні зайнятих тією чи іншою діяльністю груп), міжособистісні (на рівні взаємозв'язків між людьми в групах) і особистісні (наприклад, емоційно-вольові установки суб'єкта у ставленні до себе або афективне ставлення до іншої людини) тощо [6].

Поняття „ставлення“ використовується як базова категорія в теорії ставлень, розроблений В. М. М'ясищевим. Дослідник розробив і сформулював теоретичні положення щодо сутності психологічних ставлень. За його твердженням, психологічні ставлення людини в розгорнутому виді являють собою цілісну систему індивідуальних, вибіркоких, свідомих

зв'язків особистості з реальними сторонами об'єктивної дійсності. Автор включає в структуру психологічної діяльності особистості психічні процеси, психічні стани, властивості й ставлення [5]. Інші вчені, досліджуючи психічні явища, описують найрізноманітніші властивості ставлення. Наприклад, О. Ф. Лазурський, М. Д. Левітов [6], С. Л. Рубінштейн [7] розглядають ставлення як спрямованість особистості. В. В. Богословський аналізує ставлення з точки зору взаємозв'язку його з волею, емоціями, інтелектом. О. Г. Ковальов пов'язує ставлення з активністю особистості. В. О. Ядов розглядає ставлення як позицію, Д. М. Узнадзе – як установку. О. Д. Алферов, розглядаючи ставлення як позицію, зазначає, що воно мінливе, ситуативне, змінюється під впливом нових чинників до того часу, поки не сформується стійке ставлення й не закріпиться у свідомості особистості як позиція [1]. Цей вид ставлення застосовується у фізичному вихованні й спортивній діяльності студентів вищих навчальних закладів.

Розглядаючи потреби в структурі ставлення, О. М. Леонтьєв, В. М. М'ясищев [5] та інші відзначають, що ставлення впливає на виникнення якісно нової психічної форми потреб, коли людину стимулює до дії не безпосередня потреба у чомусь, а прагнення до нового переживання – до оволодіння, наприклад, новими знаннями, до досягнення успіху в певній активній діяльності. Прагнення до оволодіння досягненням вважається формою самовираження ставлення, його активного функціонування. Із задоволенням певних потреб особистості змінюється і її ставлення до активної діяльності. В цьому випадку потреба виступає як носій ставлення, а ставлення, у свою чергу, активізує задоволення потреб особистості в певній активній діяльності, в тому числі й у навчально-тренувальній діяльності з фізичного виховання та спорту.

Пережите ставлення особистості до навчання виявляється також в емоціях. У дослідженнях Г. С. Костюка, А. К. Маркової та інших розглядаються питання емоційного клімату, необхідного для створення й підтримання позитивного ставлення до навчання. Вчені виділяють позитивні емоції, пов'язані з навчальним закладом; емоції, обумовленні діловими взаєминами з товаришами, викладачами; емоції, пов'язані з усвідомленням особистістю своїх можливостей у досягненні успіхів у навчальній діяльності, в подоланні труднощів, у вирішенні складних навчальних завдань; емоції, що викликані новим і цікавим навчальним матеріалом; емоції, що виникають під час оволодіння прийомами самостійного добування знань, новими способами вдосконалення своєї навчальної роботи та самостійної освіти. Дослідники відзначають, що емоції та почуття, відіграючи велику роль у виникненні й закріпленні ставлення, характеризують емоційний аспект ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту [3; 4].

Досліджуючи зв'язок ставлень і здібностей особистості, Г. С. Костюк, С. І. Рубінштейн, В. З. Чудновський [8] та інші приходять до висновку, що рівень здібностей залежить від характеру зв'язків із ставленнями особистості. Якщо властивості особистості суперечать її ставленням, то рівень здібностей її знижується. І навпаки, коли ці суперечності долаються й досягається відповідність між властивостями індивіда, необхідними для навчальної діяльності, то позитивне ставлення до цієї діяльності й рівень здібностей максимально підвищується. Тому ставлення до активної навчальної та тренувальної діяльності, зберігаючи властивість відносної самостійності, дійсно взаємодіє з важливими компонентами психічної діяльності особистості, пов'язаною з процесом навчання і тренування, яке не суперечить її ставленням.

Отже, вивчення й аналіз наукових досліджень показує, що провідною ідеєю психологічного аналізу змісту позитивного ставлення до навчання є системне відображення у свідомості особистості об'єкта відображення. Тобто навчання та тренування є активною діяльністю, спрямованою на оволодіння змістом наукового знання, а ставлення є специфічною формою психічного відображення дійсності. У багатьох проаналізованих дослідженнях однозначне визначення ставлення до навчання й тренування відсутнє. Його невизначеність привела дослідників до різної інтерпретації цієї специфічної форми психічного відображення: свідоме ставлення, негативне ставлення, відповідальне ставлення, позитивне ставлення тощо. Тому більшість учених-психологів розглядають його як складне відображення у психічних процесах і в свідомості особистості змісту й значення навчання, способів навчальної діяльності, спеціально організованих впливів і умов. Отже, узагальнюючи аналіз наукових досліджень із зазначеної теми, не можна не відзначити, що ставлення до навчання характеризується єдністю та взаємозв'язком різних видів ставлень до найрізноманітніших аспектів

навчальної діяльності з фізичного виховання та спорту. В його структурі чітко простежується мотиваційно-цільовий, змістовний, морально-вольовий і емоційний компоненти, які є предметом навчання студентів у вищому навчальному закладі.

Результати дослідження. Для проведення експериментальної виховної роботи застосовувався системний підхід до формування у студентів кожного компонента позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та хортингу – національного виду спорту України. Розподіл студентів на три групи відповідно сформованим рівням ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та тренування з хортингу дав можливість диференційовано підходити до формування в них компонентів позитивного ставлення. Зміст, форми і методи їх формування підбиралися з урахуванням особистісних й індивідуальних якостей студентів і рівнів сформованості в них ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та тренування з хортингу.

У процесі виховної роботи зі студентами з негативним ставленням до навчально-тренувальної діяльності з фізичного виховання та хортингу насамперед створювалися сприятливі умови для подолання невпевненості у виконанні тієї чи іншої вправи, застосовувалися стимулюючі впливи та мотивування, які викликали позитивні емоційні переживання й мотиви до активної навчально-тренувальної діяльності з фізичного виховання та хортингу. Основними стимулами були такі: створення ситуацій успіху, гласність досягнень студентів, заохочення занять фізичним вихованням та видом спорту хортинг, переконання словом і прикладом, оцінювання отриманих результатів тощо. Великого значення надавалося формуванню у студентів на заняттях із фізичного виховання і спорту умінь самостійно займатися фізичними вправами, організацією самостійних тренувань з хортингу, проведенням роз'яснювальної роботи, виконанням індивідуальних завдань, складанням нормативів з урахуванням рівнів їхньої фізичної підготовленості. У процесі виховної роботи зі студентами із ситуативним ставленням до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту основна увага приділялася, поряд із мотивацією, отриманню ними системи знань із фізичної культури і спорту. Вирішальне значення у вихованні у цих студентів когнітивного компонента позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання і спорту мало оптимальне поєднання роботи з формування в них всебічних знань із фізичної культури і спорту й переконань у необхідності регулярно займатися фізичними вправами. Для закріплення у студентів усвідомленого бажання регулярно займатися фізичними вправами під час навчання в інституті, велика увага приділялася позанавчальній роботі, тренуванням у секції з хортингу та самостійним заняттям за місцем проживання. З цією метою викладач фізичного виховання дотримувався таких педагогічних умов: кожного разу звертав увагу на перспективу, пов'язану з необхідністю розвитку основних фізичних якостей і підвищення фізичної підготовленості, створював такі ситуації, які спонукали студентів до набуття й застосування отриманих знань у процесі самостійного вивчення фізичних вправ, виконання обов'язків капітана команди, судді спортивних змагань тощо.

У процесі формування позитивно дієвого ставлення проводилася поглиблена робота із розвитку у студентів усвідомленої активності й звички до навчально-тренувальної діяльності з фізичного виховання та спорту. Основна увага була зосереджена на регулярних самостійних заняттях фізичними вправами та досягненні ними високого рівня фізичної підготовленості. У розвитку активності на заняттях із фізичного виховання і спорту викладач також урахував схильність студентів до виявлення самостійності під час тренувань із хортингу. Для цього на заняттях створювались такі ситуації, в яких вони реалізовували цю схильність і завдяки цьому розвивали свої вміння самостійно займатися фізичними вправами та вивченням прийомів із хортингу. Основним у формуванні у студентів звички до занять фізичними вправами був метод вправ, який базувався на вимогах багаторазового їх повторення. За допомогою набутих умінь самостійно займатися фізичними вправами та вивчати прийоми з хортингу, розробки індивідуальних завдань, складених на основі рівнів фізичної підготовленості, організації систематичних самостійних занять і тренувань із хортингу та проведення індивідуальної роботи, у студентів вироблялася активність і формувалася звичка регулярно займатися фізичними вправами у вищому навчальному закладі й за місцем проживання.

Висновки. Отже, результати дослідження засвідчили ефективність методики формування у студентів позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та хортингу. Ця ефективність забезпечувалася: впровадженням у виховну діяльність вищих педагогічних навчальних закладів особистісно зорієнтованої методики

виховання, яка передбачала активну участь у спортивно-масовій роботі студентів із урахуванням їхніх особистісних якостей та індивідуальних особливостей; здійсненням у виховній діяльності комплексного підходу з урахуванням педагогічних можливостей навчальної діяльності з фізичного виховання, спортивно-масової роботи й самостійних занять фізичними вправами та тренувань з хортингу за місцем проживання; системною реалізацією методики виховання у студентів позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та хортингу з урахуванням кожного з компонентів; формуванням у студентів певної системи знань і умінь самостійно займатися фізичною культурою і видом спорту хортинг; самостійним вихованням як провідною формою виховної роботи студентів вищих навчальних закладів. Одержані результати вказують на доцільність продовження дослідження впливу самостійних занять студентів фізичними вправами в режимі навчального дня, під час тренувань у спортивних секціях із хортингу та за місцем проживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воспитание у учащихся ответственного отношения к учению. Межвуз. сб. научн. трудов [под ред. А. Д. Алферова]. – Ростов на Дону, 1980. – 80 с.
2. Єршоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України : метод. посіб. / Е. А. Єршоменко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
3. Костюк Г. С. Обучение и развитие личности / Г.С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1968. – 45 с.
4. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте / А. К. Маркова. – М. : Педагогика, 1983. – 96 с.
5. Мясичев В. М. Основные проблемы и современное состояние психологии отношений человека / В. М. Мясичев // Психологическая наука в СССР. – М. : АПН РСФСР, 1960. – Ч. 2. – С. 110–125.
6. Психология. Словарь [под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – В 2 т. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 1. – 488 с.; Т. 2. – 328 с.
8. Чудновский В. З. Воспитание способностей и формирование личности / В. З. Чудновский. – М. : Знание, 1986. – 80 с.

REFERENCES

1. Alferov, A. D. (Ed.). (1980). *Vospitaniie u uhashchikhsia otvetstvennoho otnosheniia k ucheniiu*. [Educating of responsible attitude to learning in pupils]. In *Mezhvuz. sb. nauchn. trudov*. Rostov na Donu.
2. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Hortling – A National Sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V.
3. Kostyuk, H. S. (1968). *Obucheniiie i razvitiie lichnosti* [Training and development of personality]. Kyiv: Rad. shkola.
4. Markova, A. K. (1983). *Formirovaniie motivatsii ucheniia v shkolnom vozraste* [Formation of motivation of the teaching at school age]. Moscow: Pedahohika.
5. Miasyshchev, V. M. (1960). *Osnovnyie problemy i sovremennoie sostoianiiie psikhologii otnosheniia cheloveka* [The main problems and the current state of the psychology of human relations]. In *Psikhologicheskaiia nauka v SSSR. Moskow: APN RSFSR. Vol. 2* (pp. 110–125).
6. Petrovskiy, A. V., & Yaroshevskiy, M. G. (Eds). (1990). *Psikhologiiia. Slovar* [Psychology. Dictionary] (2ⁿ ed.). Moscow: Politizdat.
7. Rubinshtein, S. L. (1989). *Osnovy obshchei psikhologii: Vol. 1*. [Fundamentals of General Psychology]. Moscow: Pedahohika.
8. Chudnovskii, V. Z. (1986). *Vospitaniie sposobnostei i formirovaniie lichnosti* [Parenting abilities and formation of personality]. Moscow: Znanie.

Ніна Зубалій.

Формування в студентів позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання (на прикладі хортингу)

У статті розкривається сутність, зміст й основні компоненти позитивного ставлення студентів до навчальної діяльності з фізичного виховання та спорту. Одержані дані засвідчують ефективність методики формування у студентів позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання, самостійних занять у режимі навчального дня, спортивних секцій із хортингу за місцем проживання.

Ця ефективність забезпечується: впровадженням у виховну діяльність вищих навчальних закладів особистісно зорієнтованої методики виховання, яка передбачає активну участь у спортивно-масовій роботі студентів із урахуванням їхніх особистісних якостей та індивідуальних особливостей; застосуванням у виховній діяльності комплексного підходу з урахуванням педагогічних можливостей навчальної діяльності з фізичного виховання, спортивно-масової роботи й самостійних занять фізичними вправами та тренувань хортингістів за місцем проживання; системною реалізацією у студентів позитивного ставлення до навчальної діяльності з фізичного виховання та спорту з урахуванням кожного з компонентів; формуванням у них певної системи знань і умінь самостійно займатися фізичною культурою і хортингом – національним видом спорту України.

Ключові слова: хортинг, спортивно-масова робота, фізичне виховання, спорт, студенти, індивідуальні особливості, навчальна діяльність, вищий навчальний заклад, компоненти, ставлення, свідоме ставлення, негативне ставлення, відповідальне ставлення, позитивне ставлення тощо.

Nina Zubaliy.

Formation of positive attitude to learning activities among students during their physical training (on the example of Horting).

The Drahomanov National Pedagogical University (Pyrohova Str. 9, Kyiv, Ukraine).

The article reveals the nature, content and main components of a positive attitude to learning activities of students during physical education and sport. The received data confirms the effectiveness of the methods for formation of positive attitude to learning activities of the students during their physical training and self-development during the daytime in the school, as well as in sports circles of Horting. This efficiency is provided by the introduction of educational activities in high schools of the individual methods of education, which include active participation in mass sports work of the students according to their personal qualities and individual peculiarities; implementation of a comprehensive approach in educational activities taking into account the educational opportunities of learning activities of physical training, sports and media work as well as individual exercises of Horting athletes at the place of their residence; systematic realization of a positive attitude to learning activities during physical training and sports considering the following components; formation of a certain system of knowledge and skills of the students to independently engage them in physical culture and Ukraine national sport Horting.

Key words: Horting, sports and mass work, physical training, sports, students, personality, learning activities, high school, components, attitude, awareness, negative attitude, responsible attitude, positive attitude etc.

Нина Зубалий.

Формирование в студентов положительного отношения к учебной деятельности по физическому воспитанию (на примере хортинга).

В статье раскрывается сущность, содержание и основные компоненты положительного отношения студентов к учебной деятельности по физическому воспитанию и спорту. Полученные данные свидетельствуют об эффективности методики формирования у студентов положительного отношения к учебной деятельности по физическому воспитанию, самостоятельным занятиям в режиме учебного дня, спортивных занятий в спортивных секциях хортинга по месту жительства. Эта эффективность обеспечивается: внедрением в воспитательную деятельность высших учебных заведений личностно ориентированной методики воспитания, которая предусматривает активное участие студентов в спортивно-массовой работе с учетом их личностных качеств и индивидуальных особенностей; применением в воспитательной деятельности комплексного подхода с учетом педагогических возможностей учебной деятельности по физическому воспитанию, спортивно-массовой работе и самостоятельным занятиям физическими упражнениями и тренировками хортингистов по месту жительства; системной реализацией у студентов положительного отношения к учебной деятельности по физическому воспитанию и спорту с учетом каждого компонента; формированием у них определенной системы знаний и умений самостоятельно заниматься физической культурой и хортингом – национальным видом спорта Украины.

Ключевые слова: хортинг, спортивно-массовая работа, физическое воспитание, спорт, студенты, индивидуальные особенности, учебная деятельность, высшее учебное заведение, компоненты, отношение, сознательное отношение, негативное отношение, ответственное отношение, позитивное отношение и т. п.